

Реторика на значенията

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ГРАНИЦИТЕ НА ЕЗИКОВАТА УПОТРЕБА

A Rhetoric of Meanings:

Exploring the Frontiers of Language Usage

Югозападен университет “Неофит Рилски” –
Благоевград

Филологически факултет
Катедра “Германистика и романистика”

РЕТОРИКА НА ЗНАЧЕНИЯТА
Гергана Пенчева-Апостолова

Автореферат на
Дисертация за придобиване на научната степен
Доктор на науките
по научното направление
2.1 Филология – Германски езици
/Английски език/

Благоевград
2015

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита от Катедра “Германистика и романистика” при Филологическия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград.

Научно жури:

Председател: доц. д-р. Райна Холанди

Членове:

проф. д-р. Боян Алексиев, рецензент

проф. д-р. Йовка Тишева, рецензент

доц. д-р. Ирина Перянова, рецензент

проф. д-р. Людмила Костова

доц. д-р. Светла Томанова

доц. д-р. Петър Воденичаров

Публичната защита ще се състои на 20 март 2015 г.

В Югозападен университет “Неофит Рилски” - Благоевград, Учебен корпус 1, зала 1114 от 13 часа.

Ние изучаваме един реален обект: езиковата способност на мозъка, която е придобила формата на цялостен вътрешен език и се интегрира в системите на перформанса, които играят роля в артикулацията, интерпретацията, изразяването на вярвания и желания, съотнасяне и препратки, разказване на истории и т.н. Поради тези и подобни причини, темата е изучаването на човешкия език.

Noam Chomsky, New Horizons in the Study of Language and Mind, CUP. 2005, p. 27

Количествена характеристика на дисертационния труд и мотивация на формалните аспекти

Текстът на предложения за защита дисертационен труд обхваща 346 страници, към които се добавят десет страници начален текст: съдържанието, предговор, списък на таблиците и схемите и думи на признателност, а също и 22 страници библиография.

Форматът на дисертацията следва издателския формат на книгата със същото заглавие, предложена и одобрена за печат от британското издателство „Cambridge Scholars Publishing”, която е в процес на редактиране и допълнително форматиране. Тъй като целите на двете публикации е различна, в дисертацията не фигурират всички текстове от книгата и следователно, всички цитирани източници, които имат за цел да популяризират изследванията на български колеги от академичната среда, която генерира опита, използван за натрупването на корпусния материал.

В настоящия текст на дисертацията също така са съкратени изследвания, които са обекти на разглеждане в други книги от същия автор, издадени и предстоящи.

В електронния носител /с риск да бъде отбелязано като нарушение на стандартния формат/ са запазени в червено имената на авторите, които не са описани подробно в препратките и библиографията на дисертацията.

Също така, в текста на дисертацията има минимален брой преки цитирания на теории и дефиниции – предимно като мото към отделните глави и раздели. За сметка на това доминират препратките, които очертават основните теоретични полета, върху които се гради текстът на труда: философия на езика, философия на инфосферата, приложнолингвистичните изследвания от непосредствена значимост за този труд и реторическата теория на

аргументацията. Не са цитирани всички сродни, както и единично използвани източници от различни научни полета. Това е невъзможно. За сметка на това прилагането на разработвания тук Аргументативен подход на познание и свързаната с него аргументативна методика за преподаване на английски език, непрекъснато генерират хипотези, които са маркирани, без да бъдат следвани, тъй като излизат от границите на труда.

При обработката на препратките и цитираните източници са запазени единствено онези, които имат пряко отношение към текста на дисертацията и служат като основа за развитие на основната и свързаните с нея неосновни идеи.

Издателят признава употребата на кирилизирани текстове, затова те са запазени, като почти навсякъде са дадени и в най-близкия превод на английски език. Струва ми се, че това не е нарушение на етикета за оформяне на научен труд, защото кирилицата е идентификатор на българската култура, чийто носител е този текст и е крайно време да бъде използван наравно с всички световни езици, за които отдавна е обичай да се използват в примерите и извадките от генерираните чрез тях текстове. Освен всичко друго, това е в синхрон с една от тезите в дисертацията.

Признавам липсата на индекс на използваните ключови концепти и термини. Вместо това, добавям в увода на дисертацията препратка към начина на използването на термините и ключовите думи, а също и обосновката на липсата на индекс, поради въвеждането на концепти в труда, които още нямат статуса на термини, защото обслужват теория и корпус в развитие.

И в края на изложената самооценка по отношение на количествените и формални параметри на предложения за защита дисертационен труд, ще призная, че препратки

към известни и ярки изказвания от фигуративен тип от историята на човешката култура, не са маркирани като цитати, когато части от тях са вградени в структурни калки /напр. изразът относно трите „и“-та на мрежовата култура или заглавието „В една и съща река“/. Архетипните словоформи и клишетата, които са аспект от фонда на българския език и част от самоидентификацията на българската култура, се третираат по аналогичен начин. Езикът и историите, с които ние израстваме, не се третираат като вторичен корпус. Те са вградени в нас.

**Качествена характеристика на научния труд.
Област и характер на научното изследване, обект,
предмет и задачи**

Научният труд е резултат от изследването на интеркултурното действие на агентите на активирания език: учещия, учителя, преводача и твореца от гледната точка на учителя по английски език. Тъй като изследването е с ясно очертана практическа цел, областта на търсене е Приложно лингвистична с голям интердисциплинарен обхват, защото обектът ѝ е свързан с играта на значенията при формирането на мозъчни структури чрез езика.

В процеса на изследването на *обекта*: културно-обусловените промени на значенията при употребата на английски език от българи, възникнаха три взаимно свързани въпроси, които обусловиха предмета на аналитично изучаване по-нататък:

- въпросът за безкрайните възможности на човека за езикотворчество;
- въпросът за метафоризацията като механизъм за пренос на ограничените езикови структури през културите и

- въпросът за избора на значенията при употребата на езика по индивидуален начин от културите и от отделните носители на езика.

Така, въпросът “защо” мотивира принадлежността на труда към областта на философията на езика, докато императивите на времето, в което живеем, мотивираха като основен пласт на познание промените на езика между традиционната култура, /изначално създадена извън и независима от мрежовата технология, енергийни източници и пространства/, и културата на инфосферата, създадена чрез и от световната комуникационна мрежа. Привлекателната сила на световната комуникационна среда за поколенията от дигиталната ера е основният стимул да представя в дисертационен текст разработките си върху АА /Аргументативен подход към обучението и в частност към изучаването на английски език/ и SIAN /Систематичен интегративен подход към световната комуникационна мрежа/ като подходи за екзистенциално моделиране на българските пространства и културни идентификатори.

И понеже става въпрос за избор на изразни средства и на значенията, които влагаме в тях, естествено е да започнем от мотивацията на езика, т.е. от полето на прагматиката. И понеже става въпрос за инфосферата, която е пренос чрез езика на цялата човешка култура във виртуалната *агора*, където всичко е диалог, то предметът на изследване естествено се обособи като реторическите основания на променящите се значения.

Тъй като езикът е краен в своите материални проявления като фонемни и морфемни, синтагми и лексеми, дори – като текстове, които могат да бъдат въведени в световната машина и запомнени, то остава за нас да търсим човешкото езикотворчество не толкова в словотворчество или дори в създаване на текстове –

оригинални, уникални, никога не създавани, – а в промяната на значенията, т.е. в безкрайните възможности на когнитивната способност на езика за метафоризация и деметафоризация при извършването на онази езиково-ментална операция, която нашата съвременност обозначава като трансдискурсивност.

Ето защо фокусът при изследване на формулирания вече предмет, попада върху човека като индивидуален потребител на езика, способността за езикоторчество и избора на значението при преноса на познатите езикови символи в световите на новата културна среда.

Проблемната област може да се обобщи в четири основни групи въпроси, които предизвикват търсенето на отговори чрез натрупване на факти и аргументи:

1. Проблеми, свързани с увеличаващата се пропаст между времево отдалечените поколения на традиционната и мрежовата култури, тяхната употреба на езика и изборът на значения за същите езикови единици от първите поколения на световната мрежа при универсализирана в глобален план употреба;

2. Проблемите, свързани с развитието на електронната устна култура, глобалистичните тенденции към претопяване на културното разнообразие и лишаването от национална уникалност при употребата на майчиния език от е-поколението в проявленията му на е-агората, както и обратната тенденция, плод на същата политика – затварянето на локалните култури в техния е-говор чрез мрежовия автоматизиран превод, където е-английският се явява общият ключ, портал, инструментариум за глобално общуване;

3. Практико-приложният проблемен кръг от въпроси относно механизмите, чрез които практиките на мрежовото общуване влияят върху промяната на значенията на езиковите единици;

4. Въпросите за виртуалните пространства, където човешката култура се пренася чрез езика - не съвсем и не само наистина, но потенциално в най-голяма пълнота, за да намери своето виртуално битие и съхранение в комплексните символи на непрекъснатия мрежов диалог.

Хипотеза, задачи и принципи

Хипотезата в самото начало на изследователския процес, довел до разработването на дисертационния труд в този му вид, бе във формата на комплексен въпрос: как човекът може да запази своята същност в конкуренцията със създадената от него дигитална култура по отношение на своята езикова генеративна способност, по отношение на обучението на следващите поколения и по отношение на преноса на родната култура в откритите пространства на виртуалната среда. За тази цел ми трябваше метод на познание, който да обхваща езиковата класна стая и едновременно с това да мотивира преноса на българската култура в англоезични текстове и речево поведение.

Формиране и мотивиране на хипотезата

Интеркултурната комуникация, поддържана от вездесъщата Мрежа, създава пространства не просто за съхранение на съществуващите вече текстове, но и за прилагането им към възникващите контексти на подвижната виртуална среда и генерирането на езиково пространство, наричано “светове” и „множества от светове“ за осигуряване на виртуалната екзистенция на човешката култура т.е. електронната култура на електронното човечество. Езикотворчеството там се основава върху трите “И”: Интернет – Интертекст – Интеркултурност.

В първите години на 21-ви век нарасна скептицизмът относно възможността за езикотворчество поради изчерпването на езика като средство за създаване на текстове и като средство за комуникация.

Докато създателите на Световната комуникационна мрежа се вълнуваха по отношение на езика като система изградена от крайни множества от знаци и комбинации, в България се отвориха огромни пространства за генериране на езиков продукт чрез навлизането на английския език в системата от културни императиви. Нарастващото значение на английския език като формиращ социокултурен фактор доведе до хипотезата за значимостта на субектите на езиковата трансформация или, за ролята на учителите и методите за обучение по английски език във формирането на етоса на промяната.

От тук се зароди идеята да проуча съществуващите методи и подходи в обучението по английски език и въз основа на това проучване да създам ефективен метод, основан върху презумпцията за езика като носител и генератор на информация, която да бъде истинна и етична и да преобразува мозъчни структури, без да причинява стрес или ментални проблеми. Веднага се сблъсках с проблема за мотивацията на кандидатите да бъдат обучавани: те вече имаха изградени когнитивни и волеви структури и не допускаха външни влияния, макар че целта им бе да приемат английския език като цялостна нагласа към възприемането и моделирането на света.

Трансформацията на обществото започна в началото на 1990те години и още не е завършена, макар че императивите са променени.

Съществуващите учебни системи по английски език бяха недостатъчни, а действащите подходи и методи в световен план бяха недостъпни. Имахме нужда от обновяване на и на съдържанието, и на подхода. Имахме

нужда от преосмисляне на преподавателското творчество и от натрупването на автентичните англоезични текстове, които даваха многообразна и многопластова информация.

Следващият въпрос бе: може ли да се създаде подход за изучаване на английския език, без да се нарушава езиковата картина на света за учещите и при мотивиране на тяхното усилие по извънлингвистичен път.

Третият въпрос вече бе „как“ да се изгради такъв подход.

Това доведе до завършването на първоначалната хипотеза: Реториката като техника и теория на убеждаващото общуване е онзи комплекс, върху който може да се изгради ефективен модел на езиково обучение, който да служи по-нататък като основа за синтетично познание на обектите и явленията от заобикалящия ни свят.

Двадесет и пет годишната ми практика в полето на преподаването и повече от четиридесетгодишната ми практика в изучаването на променящия се английски език и неговото възприемане от учениците ми от всякакви възрасти и целеви групи, обуславят ориентирането към огромния корпус от емпиричен материал, натрупан през годините и свързан с изучаването на феноменологията на знаците, използвани от българите за ефективна комуникация на английски език. Корпусът е натрупан чрез моделиране на практическите езикови умения в групите: четене, писане, комбинирани умения за затвърждаването на лексика и граматика чрез работа с тестове, изградени на базата на оригинални текстове от различни функционални полета, превод и подготовка за диалог и монологова устна презентация. Представянето на резултатите в дисертацията, обаче, следва реторическия модел на дискурсивна активност и топиките

на ситуационната активност на англоезичния текст като формиращ социокултурен фактор.

Продължителността на изследването позволява натрупването на емпиричен материал, който днес може да бъде целево организиран в отделянето на специфичните направления, образуващи общите задачи.

Задачи:

1. Определяне на процесите и процедурите на езиковата употреба според формулираната теза и от гледна точка на реториката, като аспект на семиотичното познание.

2. Извеждане на причините за промените и адаптациите на значенията.

3. Определяне на съществените характеристики при употребата на текстове, които влияят върху промените на значенията.

4. Установяване на посоката на промяна.

5. Установяване на възможни влияния на промените върху българската култура.

6. Предлагане на пътища за използване и насочване на подобни влияния.

7. Аргументиране на ценността на човешкото участие в обучението на хора и при наличието на огромната учебна машина, каквато е световната мрежа.

8. Прогнозиране и мотивиране на следващата фаза в развитието на екзистенциалните значения на човечеството и нашето българско участие в нея.

Практическата стойност на настоящето изследване следва да търсим в установяването на ценността в хуманизацията при обучението на следващите поколения чрез текстове, прилагани в променящ се контекст, и основани върху интерференциите на българския и английския в езиковата продуктивност на изучаващите английски език в

България. Казано по друг начин, стойността на работата идва в показването на пътищата за аргументиране отново и отново във всяка следваща ситуация на мястото на човека в обучението на човечи при нарастващите възможности за използване на технологиите в служба на човека, а не като заместител на човека, като същевременно намираме мотивацията за увеличаване на растежа на българската култура във виртуалните пространства на англоезичната глобална комуникационна мрежа.

Това е правено вече хилядократно. И всеки път, особено във време на социална промяна, отново трябва да се доказва ценността на човека за човешкото общество. Преоткриването на общите принципи и аксиоми в конкретиката на всяка една речева ситуация на базата на постигнатото от реторическото познание ми се струва достатъчна мотивация на практическото усилие. При разрастващото се по обхват обучение по английски език в нашите училища през последните 20 години ние продължаваме да преоткриваме себе си в моделирането на глобалния българин – с неговите дефекти и предимства, с неговата самоидентификация или асимилация, с културното вращаване в англоезичните светове на Мрежата и с културното обезличаване в глобалната езикова прагматична минимизация.

В много отношения, учителят е активният субект, на когото се доверява преобразуването на ментални структури. Ето защо дескриптивният метод в обучението не е достатъчен. Пасивното възприемане на чужди методики, разработени от други учители не е достатъчно. Активният текст, който се използва в културното изграждане, изисква прескриптивно възпитателно действие.

В това именно е същността на аргументативния подход – подбора и защитата на нашето възпитателно действие – не просто чрез постигане на съгласие, но чрез предизвикване на активна познавателна реакция чрез убеждаване, с всичките средства на реториката като изкуство и с цялото съзнание за поетата отговорност към българския и към английския език.

Принципите на изследването на познавателните основания за реторическия избор между значения и значимости, ще изразим чрез двете крайни ограничения на мотивацията за творчество, заимствани от афоризмите на Екlesiаст и Хераклит:

1. Няма нищо ново под слънцето.
2. Слънцето е всеки ден ново.

Тези два принципа отразяват тенденцията за бинарна опозиция при изследването на крайностите и са свързани със същностната характеристика на Аргументативния подход.

3. Принципът за най-близкото достъпно обяснение на практическите явления.

Този принцип е превенция срещу изместването на опита, който е породил корпуса на този труд, с тълкувания от настоящия момент, които не дават възможност да се проявят детайлите на самата процедура на транзитивност.

Методи на изследване:

1. Определяне и класифициране на събития, процеси и факти.

2. Анализ, основан върху прилагане на индукцията и дедукцията, но експлициран тук единствено във финалните етапи преди синтеза на резултатите.

3. Верифициране на резултата в двустепенната практика на *осъзнаване* и *мотивация*: аргументативен подход (АА), чиято същност е в прехода от дескриптивни и пасивни практико-приложни методи към прескриптивни културно-формиращи методи;

4. Холистичен пренос на знанието: систематизиран, интегриран подход към инфосредата на световната комуникационна мрежа (SIAN).

Поради емпиричната основа на труда, която е свързана с дейността на учителя, отварящ хоризонтите през пространствата на човешката култура, методологията на изследването поддържа видимостта на израстването му като познавателна и възпитателна среда: търсенето на знанието, отчитането на безкрайното движение и изменение и необходимостта от верификация, защита и хуманизация на постижението са аспектите на образователния подход. Това обуславя и тръгването от общата основа, от ясното и общовалидното и бързото преминаване към различното и императивното за дадена познавателна ситуация.

Структурата на предложения за обсъждане труд не е хронологична, а върви според АА двустепенно като аргументация и верификация, мотивация и разширяване на базата на разработвания познавателен подход. Освен това, трансдискурсивността на холистичния подход има за цел именно да демонстрира вездесъщността на езика по отношение на преноса на човешкото знание между различните полета и различните култури.

Във всички свои части, текстът се стреми към обобщение и прогностични стойности по отношение на поставените цели и задачи.

И понеже реториката цели не просто езиков ефект, но и промяна на мозъчни структури и целево подтиква към

действие, текстът е основан върху наблюденията на действието на аргументативния подход в практико-приложен план. Философията не е следвана в качеството ѝ на “совата на Минерва, която лети по здрач”, а като план на човешката екзистенция в индивидуален и културен смисъл и като проекция във времето.

Относно стила на изложението

Критиците на този труд, обикновено започват от стила на изложението, като го характеризират като „жанрово неопределен“, „есеистичен“ или „афористичен“.

Академичното изложение не може да бъде ограничавано до безцветно изреждане на ключови концепти и статистики. Академичното творчество предполага съответното текстово творчество, където текстът е демонстрация на цялостния капацитет за нарушаване на установените норми и правила, което пък позволява създаването на нов продукт. Целта на този труд е представяне на нов продукт: метод на познание и неговото разгръщане в комплекс от свързани теории за идентифицирането на българското чрез преноса му в англоезичната комуникационна среда на днешния ден. Прагматичната ориентация на целите, предполага и ефективност на представянето, където езикотворчеството е задължително.

Реторическите аспекти на приложно-лингвистичното изследване предполагат познаване и употреба на реторическите инструменти, а теориите за мултимодалния характер на Световната комуникационна мрежа и генерираната от нея комплексна инфосфера, предполага също така и навлизане в емпирията на образността, създавана чрез текст. Ако електронните технологии позволяват визуализацията и звуковите картини, то те още не са достатъчно развити, за да

постигнат многомерността на човешкия език. Метафоричният характер на езика предполага разработването на концептуалната метафора в цялата ѝ многопластовост. Използвам този начин на писане преднамерено и в нарушение на средната административна стилова нормативност. Тук става въпрос за гранични изследвания, които не могат да останат в рамките на елементарността и посредствеността като насищане на простички езикови структури с цифри и примери.

Относно употребата на термини и категории

Има два основни аспекта на въпроса за терминологията, които трябва да бъдат изяснени в началото на това изследване. Първият аспект е във връзка с интердисциплинарния характер на това изследване, където доминиращите термини са от четирите основни теоретични полета: философията на езика, философията и теориите за инфосферата, реториката и приложната лингвистика. Вторият аспект засяга продуктивния характер на този труд, който използва езикови форми за въвеждане на понятия с променен обем или съдържание, а също така и за имена, обозначаващи процедури на реконцептуализация. Съзнателно избягвам да наричам неутвърдените в терминологично отношение словоформи „термини“, „категории“ и дори „денотати“, а използвам „названия“ или „имена“. Това се отнася в пълна сила за случаите, когато имаме пренос на концепти от една теория в друга или когато едно познато понятие е обозначено с термин, който инспирира специфични ограничения или разширения на концепта. В добавка към логическата структура на понятието, имаме и езикоформата, която сама по себе си дава разширения или ограничения в зависимост от играта на значенията.

Структура на дисертационния труд и разгръщането на приносите в отделните части

Предговор, който въвежда в полето на изследване.

Общ увод, в който са изложени особеностите на работата и нейната мотивация чрез определяне на полето, обекта, предмета, проблемите, хипотезата, задачите, принципите и методите на изследване;

Книга I Аргументиране на метода разделена на две глави: *Интеркултурната реторика* и *Същността на аргументативния подход* като аналитичен инструмент за изучаване на трансформациите в менталните структури в процеса на културното моделиране чрез обучението по английски език. В първата глава се защитава позицията на реториката като интеркултурен медиатор и се очертава нейната изследователска структура по отношение на световната комуникационна мрежа, разглеждана като е-агора. Без да се повтарят излишно древните характеристики и спорове относно полето на реториката, преминаваме към приспособяването на реторическата аналитична база към межкултурните изследвания чрез общата реторическа матрица и аналитичното разглеждане на онези съвременни топоси, които засягат полето на междуетиковите практики и в частност – епистемното изследване на българската култура в англоезичната среда на световната комуникационна мрежа.

Основният принос на дисертационният труд като цяло, е очертан в тази първа глава в две основни направления:

а/ в разработването на общата реторическа аналитична матрица и нейното оптимизиране за всестранен и ефективен анализ на всяка една реторическа ситуация:

Table 1.1.1 Basic Rhetorical Matrix

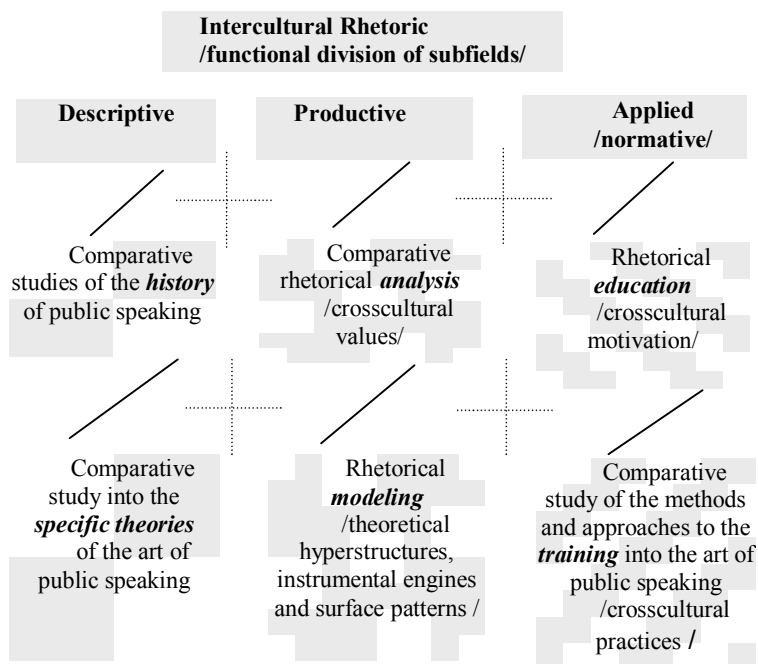
	Who C1	What M1	To Whom C2	When SC +CC1	Where SC + CC1	How RT1	Why I1
Who C2	<i>hier archy of sub jects</i>						
What M2		M1:M2					
To Whom C1			hier archy of objects				
When SC + CC2				T environ ment			
Where SC + CC1					P Envi ron ment		
How RT2						Rele vance of codes	
Why I2							Agree disagree

Table 1.1.2 Optimized Efficient Matrix

	FA=FA C1	Ev=Ev C2	Time	Place	Objectives	Rh Tools
1	FA	EvC2	T0	T0	OC1	RTC1
2	-	-	T0	T0	OC2	RTC2

б/ в развитието на интеркултурната реторика като познавателен комплекс на три равнища: теоретико-аналитично, прескриптивно-инструментално и продуктивно.

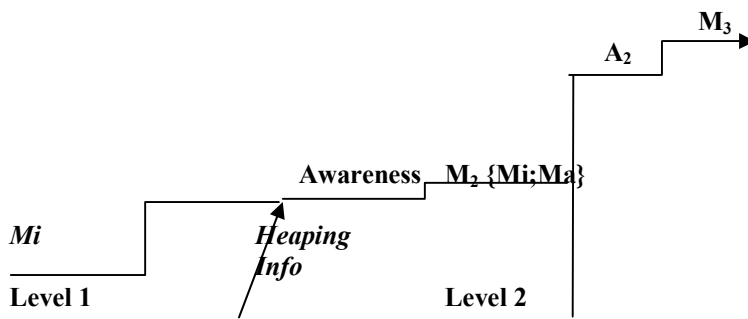
Fig. 1.1.1

Разработването на интеркултурната реторика води до въпросите за интеркултурната съвместимост и инструментите за нейното постигане. Фигурите на стила, фигурите на структурата и фигурите на мисълта се съотнасят с трите типа реторически изрази – формулите на бунта и отхвърлянето, формулите на мъдростта и съгласието, игрословиците, които разсейват напрежението. Развитието на реторическата теория по отношение на изучаването на езика, идва като очертаване на аспектите на реторическата комуникация в межкултурната речева ситуация, реторическите аспекти на превода, анализа на инструментите за постигане на

убедителност на дискурса, мотивацията на определен индивидуален избор на словоформа или структура и др.

Втората глава от Първата книга е представяне на Аргументативния подход като метод на познанието и като учебен метод, в който се очертават двете основни стъпки: мотивацията за учене и осъзнаването на учебното съдържание, които след съответното натрупване на определеното за едно ниво равнище на познание, сменят местата си.

Мотивирането е онази процедура, която замества лингвистичното знание в началните степени на езиковото обучение. Съответно, осъзнаването се разбира като постигане на хармония във вътрешния език при наместването на новия езиков материал със съответните му значения и значимост за учещия индивид.

Книга II Реториката и културните значимости.

Увод. *Традиционните ценности и приказливата мрежа.*

Точно в това деление на „традиционна“ и „мрежова“ е същността на реториката на значенията, защото мрежата няма граници в употребата на словоформи и структури едновременно и в цялото многообразие от контексти.

Глава 1. *Контексти, пресъздадени чрез реконструирани текстове* Тръгвайки от Лингвистичната антропология, тази глава върви през значението на дискурса като механизъм за реконструиране на световите на разказвачите в текст и проследява концептуално живота на текста чрез транспонирането му в рекурсиите на историите, автентичните маркери на авторския текст, отношенията между думите и образите, егото на текста като текстоличност и другото – в другия текст. Текстът се разглежда като единица на езика от вторично равнище на сложност, постигнала значението на ключова дума или формираща концепт. Интертекстуалността се търси в употребата на индивидуални, конвенционални, ситуационни и културни техники и процедури за конструиране на контекстуални пластове и зависимости. Играта на значенията се разрешава в начините за припознаването на текста от неговия автор след редакторска или преводаческа намеса, както и в механизмите за установяването на автентичността на един текст. Съответно, успешния превод се базира на аналози в творческата реконструкция на езикова картина, какъвто е случаят с паралела на Вазовото стихотворение „Рила“ и „Тинтърнското абатство“ на Уърдсуърт:

Ivan Vazov, *Rila*:

Сега съм у дома. Наокол планини
и върхове стърчат; гори високи, диви
шумят; потоците, кристални и пенливи,

бучат - живот кипи на всичките страни.
 Природата отворед, кат майка нежна съща,
*напява ми песна, любовно ме пригръща.*¹

W. Wordsworth, *Tintern Abbey*:
 FIVE years have past; five summers, with the length
 Of five long winters! and again I hear
 These waters, rolling from their mountain-springs
 With a soft inland murmur.--Once again
 Do I behold these steep and lofty cliffs,
 That on a wild secluded scene impress
 Thoughts of more deep seclusion; and connect

Идеята, до която се достига, без да се изследва по-нататък в конкретиката на българо-английския културен пренос, е свързана с многопластовите рамки на значенията формиращи емоционални, волеви, логически, структурни бази от аналогични ситуации с аналогични ключови значения

Глава 2. *В същата река* [Върху Хераклитовото “В една и съща река ние влизаме и не влизаме. Ние съществуваме и не съществуваме”, по Ради Радев “История на философията”]

Тази част от текста специфицира теоретичния инструментариум от първата глава по отношение на интертекстуалността и мита в конкретиката на българските легенди в топоса на пътуването и тяхното следване на архетипна матрица; популярната литература, разгледана като игра на авторското въображение при реконструирането на сенчестите моменти от Балканската история и преразказването на историята за вампира в нашумялата преди десетина години книга на Е. Костова “Историкът”.

---

¹ <http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=14&WorkID=2241&Level=26>
 (23-09-2011)

Глава 3. *Активният текст*

В тази глава се разглеждат механизмите на пренасянето на разказа в света на е-игрите, където текстът вече е преобразуван в дейности, а дейностите служат за изграждане на виртуална проекция на организационна култура в контекста на Хофстеде. Дискурсът е вече комплексен продукт от текст, картина и действие и светът на разказа се изгражда отново и отново чрез постижимите на сегашния етап е-адаптации. Като цяло активният текст е преходът от четящата и пишещата цивилизация към е-световете на виртуалното действие и е-диалога.

Изведени са основните типове адаптации:

Адаптация на реални-символи;

Адаптация на герои;

Адаптация на истории или сюжети;

Адаптация на практики;

Адаптация на текст.

Глава 4. *Комуникацията: характеристика на Електронната култура*

Изградена чрез текст и активното участие на езика в създаването на виртуалните светове, електронната култура е средата на електронното човечество. Неговото познание няма да се основава на изолиран монодисциплинарен подход, а на един комплексен метод на познание, който наричам Системен интегративен подход към Интернет, който тръгва и завършва в полето на Епистемологията на езиковите феномени.

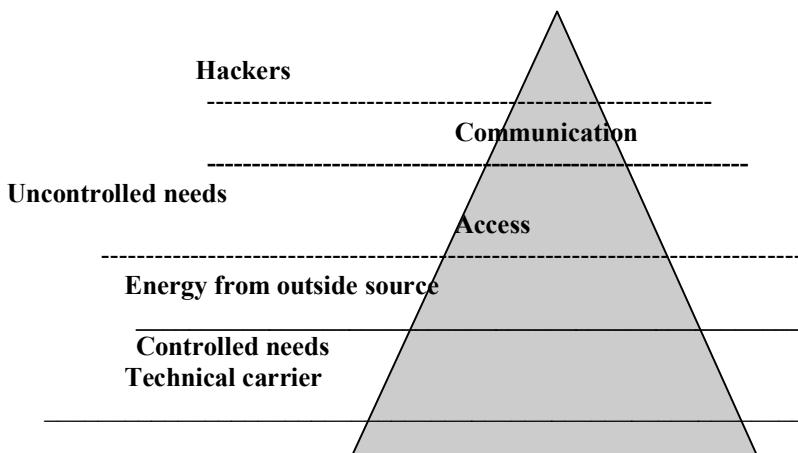
В тази глава са въведени най-много нови понятия, като една част са образувани чрез сегментиране или калкиране – „електронно човечество“, „електронна култура“; „киберпространство“; „виртуално пространство“, а други са резултат от преценяване на обозначаващия обхват и избор, какъвто е случаят с „е-култура“, „виртуална

култура“, „дигитална култура“, „мрежова култура“. В едни случаи изборът се основава върху възприети термини, в други – върху етимологични значения с емоционални нюанси.

Глава 5. *Практики: Какво следва?* /Прогностики и прескрипции/

И тъй като електронната култура и електронното човечество се основават върху активния текст в непрекъснатия многопластов и активен диалог в мрежата, естествено е да повдигнем малко завесата към проблемите, които съществуват за доизграждането на завършения е-човек като самостоятелно и ценностно-приемствено културно съзнание на трансцендентиращата в приказливата мрежа човешка култура. Изводите водят до подкрепа на концепцията за недовършеност на мрежовата среда на е-човечеството и за възможностите за нашето включване в нейното обогатяване с преноса на нашия опит между културните практики, насочени изключително към осигуряването на екзистенциални пространства на българската култура.

Електронната култура е представена с приспособения модел на луковата глава, където отново имаме реконцептуализация на понятия, а също и с модифицирания модел на пирамидата, за да се отразят равнищата на контролираните и неконтролираните човешки потребности.

Определянето на понятието е-човечество води до въвеждането на още една серия от концепти: „вход“, „изход“, „йерархия на свързаните“, потребители, геймъри и т.н. Агентите на е-културата са определени и чрез очертаване на техните функции на базата на проявите им в мрежата: „потребител“, „хакер“, „демиург“ и т.н.

Следват въведените понятия, които представляват реконцептуализация на известни понятия като „антиномиите“ в мрежата, които вече не са обикновени дихотомии, а представят моментите в развитието на концепта между двете му крайности.

Не на последно място по значение е развитието на концепта „интегрираност“ на Аза, което е активно понятие и резултат от постигането на интегрираност на

мотивацията, на областта на проявление, на уменията, на езика и на начина за придобиване на познание.

В тази връзка се акцентира върху приноса на онези, които развиват български-говорещата мрежа и я изпълват със съдържание.

Следва въвеждането на понятия, които описват електронното човечество и са заимствани от солидни теории като „инфосфера“, „множества от светове“, „шелфове от бази данни“ и др.

Частта, която се отнася до обучението на изключителни умения е продължение на първоначалния замисъл на АА като интегративен подход към познанието, който има потенциалната мощ да създава разширение на активното съзнание.

Това допълнение е важно, защото при по-нататъшното приложение на АА, се оказва, че няма такава граница и ценността на АА е именно в неговата всеобхватна и цялостна приложимост на което и да е ниво на познанието или езиковото развитие.

Книга III Реконцептуализация на екзистенциално-обусловени езикови практики

Третата книга се състои също от пет глави, последователно експлициращи натрупания от 1990 г. до сега динамичен корпус, от специалната класна стая, но също и от споделения опит на колегите-англисти, част от които са били мои студенти, както следва:

Глава 1. *Структури и избор /аргументативният подход в англоезичната класна стая /*

Това е представяне на практически опит върху значимостта на менталните езикови структури в контекста на четирите езикови умения и възможностите за избор на кодатора при пресъздаването на значението им, основан върху диалектиката на универсиалите и

субективния език като идентификатор на индивида – от гледна точка на инструктора или преподавателя, който поема отговорността за преформатиране на мозъчни структури. Заключениета са изградени върху експерименталната база, осигурена чрез езиковата школа ABC-Универсал. Показани са в обобщен вид основните методически стъпки в преподаването на четирите езикови умения. Основните практически цели са превантивно преподаване без културни сринове и ефективност на комуникацията в жизнените ситуации.

Прилагането на Аргументативния подход води до търсене на подобни синтетични подходи в изграждането на глобалния мрежов лингвист. Теорията на рамковата семантика и нейните практически програми в световната комуникационна мрежа моделират активните ситуации на способния за генериране на езикови феномени мрежов лингвист, като създава платформа за дискусия и оценка на ефективността на практиките и способността за продукция. Верификацията на АА издържа на теста за полезност, тъй като в центъра на неговото внимание е човекът, който повтаря езиковите грешки на предишните поколения. Така стигаме до една интересна хипотеза: езиковите мозъчни структури вероятно се различават поради обусловеността си от средата, в която се развива съответната културна общност. Езиковата компетентност вероятно има връзка със самата структура на мозъка, която, от своя страна, се формира под влиянието на различни фактори. Аргументативният подход цели постигането на мотивация и осъзнаване на езиковите структури, т.е. той може да се окаже комплексният инструмент за увеличаване на мозъчния капацитет, чрез свързване на структури с общия познавателен синхронен модел. По-нататък се описват инструменти и случаи, които носят информация за избора на езикови форми и

водят до причинно-следствена връзка с въпроса „защо“? Един от постигнатите отговори е свързан с емоционалните аспекти на езиковата недостатъчност, който е представен в десет случая и съответните аналози в историята на английския език. „Скриването зад маската на говорителя“ е отхвърляне на формата на перформанса като несъвместима с интензионалния език на индивида. Това не е въпрос на изолирано и странно явление, а обичайното състояние при навлизането в друга експресивност.

В тази глава са включени методически модели за развиване на четирите езикови умения като система от инструкции за преподавателя и учещите и подбор на тематичен материал, който покрива един учебен срок или семестър или 30 до 50 присъствени часове.

Глава 2. *Редът на постъпващата информация: йерархия на перцепцията, аргументи и фигури на езика.*

В основни линии тука се разглежда ситуативната обусловеност на възникващия междукултурен дискурс в спонтанния диалог и в мрежовия дискурс. Конкретизирането е по отношение на избора в употребата на определена граматическа структура, мотивацията на избора чрез граматическата правилност или чрез езиковата фигура. Фокусирайки се върху триадичната определеност на текста чрез неговата информативност, емоционална натовареност и аргументираност, изолираме три метафигури: анафората, инверсията и модуса на мярата – конглобацията, преувеличаването и преумалвяването. Корпусно се базира върху определени интерпретации на индивидуалния избор на изказа, мотивирани в лекционните ми курсове по лексикология и синтаксис в края на 1990те години в специалност

английска филология на ЮЗУ и на сътрудничеството ми с докторантите от катедрата.

Глава 3. *Стереотипи и метафори.*

Третата глава е посветена на метафоричността на е-културата като пренос на човешките ценности чрез езика в пространствата на комуникационната мрежа. Основните въпроси засягат нуждата от стереотипи, въвеждат разбирането за метафората като комплексно средство за реконцептуализация на Аза като е-индивидуалност, като се екстраполира пирамидата на Маслоу за човешките нужди в пространствата на е-културата. Също така, дескриптивно са представени теориите на метафората в мрежата и се екстраполира върху екзистенциалните проекции на метафората като процедура.

Глава 4. *Пиктограми и инфоблокове. Етос, патос и логос.*

Тази част от текста е посветена на реализацията на триединството на етос, патос и логос по отношение на вербалните и невербалните аспекти на виртуалния диалог. Основава се върху корпус от изследване, натрупан като серия от курсови проекти със студентите от бакалавърския и магистърските курсове на Приложна лингвистика и Английска филология в Югозападния университет за 2010 – 2012 г. - общо 3000 извадки с по три комплексни примера, към които студентите добавят непрекъснато нови индивидуални корпуси, които поддържат общия модел. Идеята е да се демонстрира практически как изглежда трансформацията между писмената и комуникационната цивилизации в една действителна транскултурна общност, която се осъществява сега.

Трета и четвърта глава имат за цел да изолират проявленията и да доведат анализа до причините за

„електронната неграмотност“ – едно явление, което изглеждаше неоспоримо преди няколко години, но от гледната точка на днешния ден се явява маркер на езикови трансформации по посока на синтетичните текстури на мрежовите съобщения.

Глава 5. *Езикът, преводът и инфоманията.*

И отново отиваме към въпроса за българската културна идентичност в специалното поле на междуезиковия пренос, за да очертаем как работи холистичният реторически модел при анализа, оценяването и моделирането на комуникационната ситуация на превод. Тук текстът се базира върху серията ми от аналитични есета, включени в сборника “Анализир”, издание на ЮЗУ, 2012 г.

Библиография

Библиографията включва авторските произведения върху проблематиката на дисертацията, първичните източници на корпусния анализ и теоретичните трудове, които са непосредствено засегнати текстово, терминологично или концептуално в работата.

В този труд се натрупва разнороден езиков материал, който се използва за етапите на мотивация и осъзнаване. Описанието на сходните и разнородните случаи създава предпоставки за тяхното систематизиране. Разнородността на корпуса и неговите класификации по различни критерии създават впечатлението за натрупване и хаотичност. Признавам, че грешката е моя: в стремежа си да представя всички различни случаи на избора на структури за изразяване на значения, съм натрупала случаи, които са прекомерно изобилни, за да се различи на пръв поглед семантичният модел. Възприемането и обработването на тези изобилни случаи, обаче, е

непосредствено осъществимо в англоезичната класна стая, където всички извънредни случаи служат за конструиране на най-близкия видим модел.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изводи

Обобщението от изследването на очердания проблемна кръг, показва, че формирането на електронната култура като среда за развитието на електронното човечество се извършва основно чрез езиковия пренос между два типа цивилизации. 2012 е годината, през която в сферата на висшето образование навлиза поколението, изцяло отгледано в света на съществуване на електронната комуникация. Именно това поколение представлява свързващото звено между човешката среда и виртуалната среда и може да се приеме като граничната единица човешка общност, в която тенденциите и несъвършенствата на прехода се открояват едновременно. Познаването на тези тенденции и активното преодоляване на несъвършенствата изискват свързване на различните области на човешкото знание чрез възможностите за пренос на дискурса. Полето на изграждането на електронната култура е полемиката, основана върху отрицанието на отрицанието и аргументацията на новите екзистенциални потребности. Философията на електронното човечество е именно в анализите на езиковите явления при техния преход и в тяхното многообразно и многопластово движение между писмената и устната култури, между вербалните и невербалните кодове и в способността на езика да поражда светове, което е от

първостепенна важност за виртуалната екзистенция на културите.

В контекста на настоящето изследване, процесите и процедурите на езиковата употреба се разглеждат в тяхната зависимост, от една страна, от ценностните аспекти, вградени в триединството на етос, патос и логос, а от друга страна – като зависимости на избора на индивида, който мотивира и определя своята идентичност. Причините за промените и адаптациите на значенията във виртуалните светове, изградени чрез езика се коренят в технологичните ограничения на сега действащата електронна мрежа за глобална комуникация и отразяват двете антиномични тенденции на унификация на глобалната англоезична и мрежово-манипулирана култура от една страна и на непрекъснато създаващата и възсъздаваща се уникална култура чрез индивидуалните носители на древните човешки езици.

Доминирането на англоезичните текстове сега е обусловено именно от технологично обусловения етос на световната комуникационна мрежа. Универсализирания синтаксис и универсализираната прагматична рамка на софтуера налагат езиково поведение, което ни кара да търсим нови възможности за изява на индивидуалността – а това е мотивация да генерираме дискурсивно българската си културна идентичност по начини и във форми, разбираеми за глобалната аудитория. Неизбежно е отмирането на неадаптивните форми в мрежовия диалог. Това, обаче, в никакъв случай не означава, че цялата ни езикова културна продукция е обречена, защото пространствата на световния мрежов интелект са неизчерпаеми по отношение на съхраняването на паметта. Няма никой друг, който да се погрижи за съхранението на българската памет, освен нас. Пропиляването на тази възможност от сегашните поколения на прехода, означава

ограничение на екзистенцията на българската култура. Така, както сега нашите изследователи търсят начини да се доберат до древни писмени доказателства за продуктивността и характеристиките на българския език, така и следващите е-поколения, ще бъдат затруднени в своето културно идентифициране, ако се пропилее възможността за въвеждане на българските текстове, българския интересик, текстовете и ценностите, които са ни познати и които съставляват същността на българското – дори изразеното чрез други езици.

Не на последно място по значимост е влиянието на човешкия фактор върху обучението на е-поколенията. Ценностите, емоциите, етоса, образите, които ние ще вградим в логоса на мрежата, ще бъдат стимулаторите и ограничителите на нашата идентичност, проектирана в екзистенциалните измерения на сега несъществуващи, но не и немислими поколения. В съхранението на паметта и възможностите за културна проекция и пренос в неопределеното бъдеще се състои ценността на мрежата за човека.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Предговор	
Думи на признателност	
Увод	
Книга I: Аргументиране на метода	
Глава 1	
Интеркултурната реторика	
Глава 2	
Същността на Аргументативния подход	
Книга II: Реториката и културните значимости	
Увод	
Глава 1	
Контексти, пресъздадени чрез реконструирани текстове	
Глава 2	
"В една и съща река"	
Глава 3	
Активният текст	
Глава 4	
Комуникацията: характеристика на Електронната култура	
Глава 5	
Практически въпроси. Какво следва?	
Книга III: Екзистенциално преосмислени езикови практики	
Увод	
Глава 1	
Структури и избор /аргументативният подход в англоезичната	
класна стая /	
Глава 2	
Редът на постъпващата информация: йерархия на перцепцията,	
аргументи и фигури на езика.	
Глава 3	
Стереотипи и метафори	
Глава 4	
Пиктограми и инфоблокове. Етос, патос и логос	
Глава 5	
Езикът, превода и инфоманията	
Заклучение	
Библиография	

ПРИНОСИ

А/ Първият и най-значителният принос е разработването на Аргументативния подход в обучението.

Неговото приложение към световната комуникационна мрежа дава разширението, SIAN, което на свой ред открива огромни пространства за по-нататъшно изучаване на пътищата на креативността в състезанието между човешкия мозък и неговия технологичен продукт – мрежовия интелект.

Разработването на тези две методологии чрез последователно приложение към различни аспекти на межкултурната феноменология на активния език и неговите носители, поражда непрекъснато хипотези, които дават перспектива за изучаване на мозъчните структури, които осигуряват езиковата креативност.

В/ Вторият принос е паралелното разработване на интеркултурната реторика като комплексен аспект от ЧЕО.

От своя страна това е взаимосвързано с развитието на съвременните реторически приложни теории, където реторическите инструменти могат да се позиционират на фона на е-етиката.

С/ Третото равнище на приносните моменти се отнася към конструктивното използване на семиотиката на културата в мулти-профилната класна стая, където водещ е английският език на науката и технологиите. Приносът се отнася до реконструкцията на човешките светове в историите, а умението за разказване на истории се разглежда като мощен инструмент за възпитаване на ценности. По отношение на технологиите разказвачеството се

разглежда като инструмент за откриване на недостатъчността на формализираните структури и семантични рамки

D/ Четвъртото приносно равнище засяга изучаването на комуникационната ситуация на превода, като продуцира полета за изследване на преводимостта на даден езиков материал в синхронен и в диахронен план.

Разгледани в цялост тези четири аспекта на представения труд, водят до формирането на концепцията за вторичния комплекс на езиковата употреба, където единицата за получаването на концепта е текстът, разгледан като дискурс в активирания език. Тази концепция е свързана с идеите за потребителите и създателите на езиковите продукти, като поставя човешкия индивид в центъра на вниманието с неговите четири основни роли в транслингвистичната ситуация: учещия, учителя, преводача и автора.

Основно внимание се отделя на съхраняването на самосъзнанието, идентичността и ефективността на българинът, който е агент на транскултурното езиково действие в българската културна и езикова среда.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ

1. Разработването на трансдисциплинен проект, където езикът се разглежда като среда на електронното човечество, а създадените виртуални светове върху платформата на световната електронна мрежа - като аналози на физическата същност на нашия живот.

2. Генериране на идеи за изследване на екзистенциалните проекции на човека чрез електронната култура и неизчерпаните възможности за езикотворчество на човека.

3. Генериране и разработване на идеи за моделиране на виртуални механизми за промяна на средата, които биха могли да се развият като софтуер.

4. Развитие на идеи за езикотворчество в комплекса на информационния блок.

5. Осъществяване на прехода от трансценденталната философия като основа на планирания преход към виртуална култура към философията на абсолюта и очертаването на възможностите за следващо начало или етап в развитието на е-човека.

6. Мотивация на потенциата на човечеството за пресътворяване на средата и промяна на себе си.

7. Системното разработване на реторическия аспект в обучението на филолози и лингвисти чрез мотивирането им за значимостта на създателя на текстовете и преводача на текстовете, които държат ключовете на цялата човешка култура.

Всичко това е насочено към мотивацията на ролята на филолога в разгръщането на информационната култура: като учител и като пазител на ценности, като възпитател и като творец на текстове-светове.